

Chefsjustitieombudsmannen
Erik Nymansson

Kritik mot en domare vid Gällivare tingsrätt för bristfällig handläggning av en fråga om s.k. medhörning inför ett vittnesförhör

Beslutet i korthet: Ett vittne i ett brottmål uppgav till tingsrätten att hon ville vittna via videolänk för att hon var rädd att se den tilltalade och ville slippa det. Tingsrätten svarade henne att rättens ordförande hade bestämt att den tilltalade skulle lämna rättssalen vid vittnesförhöret och att hon inte skulle se den tilltalade vid förhandlingen (s.k. medhörning). När vittnet ropades in vid huvudförhandlingen befann sig den tilltalade ändå i salen.

I beslutet kritiserar den ansvariga rådmannen för att inte ha behandlat frågorna om videolänk och medhörning med tillräcklig tydlighet, omsorg och noggrannhet, vilket resulterade i att vittnet överrumplades av den tilltalades närvaro i rättssalen.

Enligt chefsJO är det av stor vikt att tingsrätten hanterar frågor om videolänk och medhörning med omsorg och noggrannhet och lämnar korrekta upplysningar om vad den berörda personen kan förvänta sig vid en förhandling.

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA klagomål mot Gällivare tingsrätt. Av anmälan med bilagor framgick följande. Hon var kallad som vittne i ett brottmål vid tingsrätten. En tid före huvudförhandlingen mejlade hon tingsrätten och begärde att få vittna via videolänk från Kiruna. I mejlet uppgav hon att hon ville slippa se den tilltalade för att hon var rädd för att se honom och hade lidit av mardrömmar sedan den åtalade händelsen. Tingsrätten svarade inledningsvis att det inte gick att höras från Kiruna, men att det kunde ordnas ett videorum på plats på tingsrätten alternativt att den tilltalade skulle lämna salen vid vittnesförhöret. Därefter fick hon ett nytt meddelande från tingsrätten där bl.a. följande angavs.

Ordföranden har bestämt att den tilltalade får lämna salen när du ska höras så du kommer inte att se honom vid förhandlingen.

Hon blev lättad över tingsrättens besked. När hon ropades in vid huvudförhandlingen befann sig den tilltalade ändå i rättssalen. Efter att hon avlagt vittneseden frågade hon varför den tilltalade var där. Det blev en paus i förhandlingen och till slut fick den tilltalade lämna salen.

Utredning

Gällivare tingsrätt, genom lagmannen BB, svarade på anmälan och anförde följande.

Tingsrättens handläggning

Inför yttrandet har ordföranden i målet rådmannen CC, handläggaren ... och tingsnotarien ... yttrat sig till tingsrätten. De har även fått ta del av detta svar.

Av tingsrättens målhanteringssystem Vera och sparad e-post framgår följande i frågan.

Tingsrättens mål avsåg övergrepp i rättssak, misshandel och olaga hot. Stämningsansökan ingavs den 18 december 2024. Den tilltalade var häktad. Samma dag som stämningsansökan inkom kallade tingsrätten till huvudförhandling i Gällivare den 2 och 3 januari 2025.

Vittnet AA kallades att närvara personligen den 3 januari kl. 10.15. AA bekräftade att hon mottagit kallelsen den 20 december 2024.

Den 23 december 2024 skrev AA en e-post till tingsrätten som diariefördes i tingsrättens målhanteringssystem Vera där hon bad om att få vittna från Kiruna då hon var rädd och ville slippa se den tilltalade.

Den 27 december 2024 skickade domstolshandläggaren ... ett svar till AA där hon angav att det inte var möjligt att närvara från Kiruna och "Du kan få sitta i ett videorum här i Gällivare så slipper du vara i salen, alternativt är att tilltalad får lämna salen när du hörs, så kallad medhörning." och strax efteråt en ny e-post som bl.a. innehöll "Ordföranden har bestämt att den tilltalade får lämna salen när du ska höras så du kommer inte att se honom vid förhandlingen". De två meddelandena diariefördes inte i Vera utan sparades i tingsrättens e-post-inbox. Handläggaren gjorde dock en notering i Vera genom att göra en händelsebevakning på aktbilagan med AA:s första e-postmeddelande med en anteckning till den som förberedde målet att AA var rädd och skulle höras via medlyssning.

Av protokoll från tingsrättens huvudförhandling framgår att vittnesförhör med AA påbörjades och att paus togs varefter tingsrätten på åklagarens begäran beslutade att förhöret med AA skulle hållas med den tilltalade närvarande via ljud- och bildöverföring på grund av att det finns anledning att anta att vittnet av rädsla eller annan orsak inte fritt berättar sanningen på grund av den tilltalades närvaro. Förhöret genomfördes sedan med den tilltalade placerad i annat rum med medhörning.

Ordföranden, handläggaren och notarien har yttrat sig över handläggningen varvid följande framkommit [*notariens redogörelse utelämnas här, JO:s anm*].

Handläggaren ...:

Hon frågade ordföranden med anledning av mejlet den 23 december 2024 om hon skulle boka videorummet här i Gällivare till vittnet men fick till svar att hon skulle meddela att AA ska inställa sig personligen och att vittnet skulle få vittna genom medhörning då tilltalad får lämna salen när hon ska höras. Hon svarade AA i mejl att så skulle ske. Hon gjorde därefter en händelsebevakning i målet på aktbilagan med AA:s mejl med anteckning till den som förberedde målet att AA var rädd och skulle höras via medlyssning. Hon var ledig vid tiden för huvudförhandlingen och har inte kännedom om vad som hände där.

Ordföranden CC:

Den 27 december 2024 kom domstolshandläggaren ... och pratade med honom. Han har inga klara minnesbilder över vad som sades vid det samtalet. Vad han vill minnas är att det handlade om att ett vittne, som var kallat till huvudförhandlingen, hört av sig till tingsrätten och frågat om hon kunde höras

från annan angiven ort än på tingsstället i Gällivare och att vittnet var rädd för den tilltalade. Eftersom det saknades möjlighet till att höra vittnet från angiven ort, gav han beskedet att kallelsen för vittnet att inställa sig personligen fortfarande skulle gälla. Det var också tal om hur en medhörning skulle kunna praktiskt anordnas.

Han är frågande till uppgiften i e-postmeddelandet från registrator ... om att han bestämt att det skulle bli s.k. medhörning. Han har heller inte varit i kontakt med den tilltalades försvarare eller annars antecknat något beslut om medhörning i dagboksbladet eller på annat sätt dokumenterat ett sådant beslut, vilket han skulle ha gjort. Det normala är dock att han fattar sådana beslut under huvudförhandlingar och [att de] dokumenteras i tingsrättens anteckningar eller protokoll. Han brukar – om sådan fråga om medhörning uppkommer – säga till handläggaren i fråga att tala om för vederbörande att det finns en möjlighet till medhörning. Han minns dock inte exakt hur orden föll sig under aktuellt samtal med domstolshandläggaren. Han kan inte utesluta att han uttryckt sig på ett sådant sätt som gjort att domstolshandläggaren kan ha uppfattat på det sätt som hon skrivit till vittnet. Han är dock säker på att han inte sa till domstolshandläggaren under vilka förutsättningar som sådana förhör kan ske, att försvaret bör få möjlighet att yttra sig innan beslutet fattas och att det därefter kan fattas beslut om medhörning ska ske eller inte.

Det faller på hans ansvar att ge tydliga, konkreta och ej missvisande besked om förutsättningarna för att sådant beslut ska fattas till domstolshandläggaren för att denne i sin tur ska kunna ge korrekt information till vittnet. Det är tydligt att han inte har gett sådant besked till domstolshandläggaren och får därför acceptera den kritik som detta kan föranleda.

Den 30 december 2024 eller någon gång innan förhandlingsstarten, tog han del av vittnets e-postmeddelande ..., som inkom till tingsrätten den 23 december 2024[4] och var diariserat. Vid diariseringen förekom en tjänsteanteckning av domstolshandläggaren om att vittnet är informerad via e-post att hon ska inställa sig i Gällivare. Han har däremot inte innan JO:s remiss tagit del av registrators e-postmeddelande(n) till vittnet ...

Vid huvudförhandlingen som ägde rum den 2–3 januari 2025 var han ordförande i målet. Vittnet var kallat att inställa sig den 3 januari 2025, vilket hon gjorde.

Eftersom han inte hade vittnets e-postmeddelande färskt i minnet, frågade han, innan vittnet kallades in i tingssalen sin protokollförare tingsnotarien ... om det var fråga om att vittnet hade begärt medhörning och fick till svar att vittnet inte hade begärt detta. Han borde naturligtvis själv ha kontrollerat detta och får acceptera kritik för det.

När hon trädde in i tingssalen var den tilltalade, försvararen och åklagaren närvarande i salen, medan målsäganden och målsägandebiträdet befann sig i ett medhörningsrum.

Vittnet tillfrågades i vederbörlig ordning om sitt namn, släktskap eller om det förelåg något annat hinder för att hon skulle avlägga vittnesed, vilket hon besvarade nekande. Hon informerades därefter om sanningsplikten. Hon avlade vittnesed och påmindes sedan om vikten av eden. I direkt samband med att förhöret inleddes frågade vittnet varför den tilltalade var i salen och sa att hon var rädd för denne. Förhöret avbröts genast och det togs en paus i förhandlingen varpå alla utom rätten avträdde från tingssalen. Efter pausen anmälde åklagaren att vittnet begärde att förhöret med vittnet skulle hållas utan att den tilltalade var närvarande i salen eftersom hon var rädd för den tilltalade och att hon inte kunde fritt berätta sanningen på grund av den tilltalades närvaro. Den tilltalades försvarare förklarade att den tilltalade inte hade någon erinran mot begäran. Härfter överlade rätten enskilt och avkunnade sedan beslut i parternas närvaro om att vittnet skulle höras utan att den tilltalade var närvarande i salen eftersom det kunde antas att vittnet av rädsla inte fritt berättade sanningen på grund av den

tilltalades närvaro. Han har konstaterat i efterhand att ordföranden är ensam behörig att fatta sådant beslut.

Den tilltalade avträdde från salen och bereddes möjlighet att följa förhöret via videoöverföring. Vittnet trädde in i salen och avlade sitt vittnesmål varvid den tilltalade fick tillfälle att innan förhöret avslutades samråda med sin försvarare om det fanns ytterligare frågor att ställa till vittnet. Därefter avslutades vittnesförhöret och vittnet lämnade tingsalen.

Efter att ha redogjort för den rättsliga regleringen redovisade tingsrätten följande bedömning.

Rättens ordförande har möjlighet att med stöd av 36 kap 18 § rättegångsbalken besluta att ett förhör med ett vittne ... [får ske utan en part närvarande] i rättssalen och om det är möjligt ska parten ... få följa sammanträdet genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring. Ett sådant beslut bör föregås av att parterna får lämna sin inställning till saken. Vid behov kan ordföranden redan före sammanträdet – efter hörande av parterna – besluta om en tillämpning av paragrafen. I allmänhet tas dock ett sådant beslut vid förhandlingen då vittnet får möjlighet att redogöra för orsaken till att det önskar höras utan att den tilltalade närvarar i salen och parterna får möjlighet att framföra sin åsikt innan ordföranden fattar sitt beslut.

I det nu aktuella fallet har ordföranden inte före förhandlingen fattat något beslut om att vittnet AA skulle höras utan att den tilltalade närvarade i rättssalen. Den e-post som tingsrätten skickade till AA om att ordföranden bestämt att den tilltalade får lämna salen när hon skulle höras var då missvisande. Detta har sannolikt berott på att ordföranden – som han själv angett – varit otydlig i sina instruktioner till handläggaren vilket fått till följd att handläggaren skickat den felaktiga uppgiften.

Det är vidare olyckligt att varken ordföranden eller protokollföraren när det var dags för vittnet AA att höras kommit ihåg eller noterat att vittnet i den e-post som aktbilagerats meddelat att hon var rädd och ville slippa se den tilltalade eller sett den händelsebevakning som gjorts vid handlingen om att AA skulle höras via medlyssning. Även om inget beslut var fattat hade detta varit en signal om att ta upp frågan innan AA kallades in i salen.

Tingsrätten har gjort fel dels genom att skicka det felaktiga meddelandet till AA om att den tilltalade skulle få lämna salen och att AA inte skulle se honom vid förhandlingen, dels, som en följd därav, genom att kalla in AA i salen när den tilltalade var närvarande.

Frågan om AA:s hörande utan att den tilltalade skulle närvara borde ha lösts innan hon ombads komma in i salen och för det fall tingsrätten beslutat att hon skulle komma in i salen när den tilltalade var närvarande borde hon i förväg ha fått veta detta.

Ordföranden borde ha varit tydligare i sin kommunikation med handläggaren. Vidare borde ordföranden och protokollföraren ha uppmärksammat händelsebevakningen i Vera om att AA var rädd och inte ville se den tilltalade.

Något som ger viss förståelse för de fel som begåtts är att åtalet har inletts kort tid före jul- och nyårshelgerna, vilket gjort att det endast varit fem arbetsdagar från det att åtalet ingavs tills förhandlingen startade. Tingsrätten har haft minimibemanning under jul- och nyårshelgen och ordföranden och protokollföraren bl.a. varit upptagna i förhandling även den 30 december. Tingsrättens akt har varit förhållandevis omfattande, förhandlingen har pågått i två dagar och det aktuella vittnesförhöret har hållits en bit in på dag två. Det har varit mycket för ordföranden och protokollföraren att hålla reda på och det har varit en pressad arbetssituation.

Oavsett detta borde AA inte ha fått möta den tilltalade i rättssalen på sätt som skedde.

Rättslig reglering

Av 5 kap. 10 § första–tredje stycket rättegångsbalken framgår följande. Den som ska delta i ett sammanträde inför rätten ska infinna sig i rättssalen eller där sammanträdet annars hålls. Om det finns skäl för det, får rätten besluta att den som ska delta i ett sammanträde ska delta genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring, dvs. via telefon eller på videolänk. Rättens ordförande får besluta i frågan om den uppkommer under ett sammanträde. Vid bedömningen av om det finns skäl för ett deltagande genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring ska rätten, eller rättens ordförande, särskilt beakta bl.a. om någon som ska delta i sammanträdet känner rädsla för att vara närvarande i rättssalen.

Bestämmelserna omfattar alla som på något sätt deltar vid ett sammanträde i domstolen.

När det gäller ett vittne får rättens ordförande enligt 36 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken besluta att en part eller en åhörare inte får närvara i rättssalen bl.a. om det kan antas att ett vittne av rädsla eller någon annan orsak inte fritt berättar sanningen på grund av partens eller åhörarens närvaro. I tredje stycket regleras s.k. medhörning. Där anges att när ett sammanträde hålls i en parts frånvaro ska parten om möjligt få följa sammanträdet genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring.

Av 5 § förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol framgår bl.a. att domstolen under handläggningen av ett mål fortlöpande ska registrera vilka handlingar som kommer in till domstolen, vilka åtgärder som utförs i målet och vad som i övrigt förekommer i det.

Enligt 13 § första stycket förordningen (2003:234) om tiden för tillhandahållande av domar och beslut, m.m. ska domstolar i lämplig utsträckning lämna upplysningar till enskilda i frågor som rör den del av domstolens verksamhet som inte omfattas av förvaltningslagen (2017:900) och den serviceskyldighet som föreskrivs där.

Bedömning

Det är utrett att AA inför att hon skulle vittna i ett brottmål vid Gällivare tingsrätt fick beskedet att den tilltalade skulle lämna salen vid hennes vittnesförhör och att hon inte skulle behöva se honom vid förhandlingen. Trots detta befann sig den tilltalade i salen när AA ropades in till sitt vittnesförhör.

Enligt vad rättens ordförande, rådmannen CC, uppgett hade han inte beslutat om s.k. medhörning vid tidpunkten för när tingsrätten informerade AA om att hon inte skulle behöva träffa den tilltalade vid förhandlingen. Det står dock klart att den domstolshandläggare som lämnade denna information hade uppfattat CC som att det var detta som gällde. Redan av CC:s egna uppgifter får det också

anses stå klart att han inte lämnade tillräckligt tydliga besked till domstolshandläggaren i frågan.

Enligt vad som framkommit fanns det en intern anteckning i målet om AA:s inställelse. Uppgifterna går isär om vad den anteckningen närmare innehöll. Enligt domstolshandläggaren antecknade hon att AA var rädd och skulle höras via medlyssning. Enligt CC stod det att AA var informerad via e-post att hon skulle inställa sig i Gällivare. Oavsett hur det var med den saken tog CC en tid före förhandlingen del av AA:s mejl, där hon uttryckligen angett att hon var rädd att se den tilltalade och att hon därför ville höras på videolänk. Genom uppgifterna i mejlet måste det ha stått klart för CC att det inför huvudförhandlingen krävdes särskilda överväganden från hans sida i fråga om hur förhöret med AA skulle genomföras, både avseende de rättsliga och praktiska förutsättningarna för ett eventuellt förhör med medhörning. Några sådana överväganden gjorde han inte. Hade han gjort det är det möjligt att det hade uppmärksammats att AA redan hade fått beskedet att hennes förhör skulle genomföras utan den tilltalade närvarande i rättssalen.

Det är naturligtvis oacceptabelt att resultatet av tingsrättens bristfälliga handläggning blev att AA överrumplades av den tilltalades närvaro i rättssalen. Ansvar för frågor om videolänk och medhörning är ytterst den ansvariga domarens. CC kritiserar för att han inte behandlade de frågor som uppkom i AA:s fall med den tydlighet, omsorg och noggrannhet som krävdes.

Det är också en brist att tingsrätten inte diarieförde den information som lämnades till AA om videolänk och medhörning.

Avslutningsvis vill jag även säga följande.

När ett vittne eller någon annan som ska delta i en rättegång uttrycker rädsla för att se en part och inte vill höras i dennes närvaro har tingsrätten att ta ställning till om det finns rättsliga förutsättningar för att tillgodose det önskemålet. En prövning enligt såväl bestämmelserna om medhörning som bestämmelserna om deltagande via videolänk enligt 5 kap. 10 § rättegångsbalken kan då aktualiseras. När frågan uppkommer är det av stor vikt att tingsrätten hanterar den med omsorg och noggrannhet och lämnar korrekta upplysningar om vad den berörda personen kan förvänta sig vid en förhandling. Detta gäller givetvis oavsett om tingsrätten har bifallit eller avslagit en begäran om att delta via videolänk eller att ett förhör ska genomföras med medhörning. Även i det fallet att tingsrätten avser att avvakta till förhandlingen med att ta ställning till begäran är det angeläget att den berörda personen får tydlig information om vad det innebär.

Det är ett grundläggande krav att tingsrättens personal är tydlig i sin interna kommunikation så att missförstånd eller oklarhet inte uppstår om vilka beslut som har fattats och vilka besked som ska lämnas. En enskild måste kunna lita på

de besked som en domstol lämnar. Händelser som den som inträffat i det här ärendet riskerar att skada allmänhetens förtroende för domstolen.

Vad som i övrigt kommit fram i ärendet ger inte anledning till några åtgärder eller uttalanden från min sida.

Ärendet avslutas.

Beslutet har fattats av chefsJO Erik Nymansson. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Rättssakkunniga Beatrice Norin har föredragit ärendet och byråchefen Stefan Nyman har deltagit i beredningen.